

ČTYŘI TISÍCE TÝDNŮ

TIME MANAGEMENT
PRO SMRTELNÍKY

OLIVER BURKEMAN

Oliver Burkeman
ČTYŘI TISÍCE TÝDNŮ
Time management pro smrtelníky

Copyright © 2021 by Oliver Burkeman. All rights reserved.

Cover design © 2021 by Matthew Flute. All rights reserved.

Podle anglického originálu *Four Thousand Weeks – Time Management for Mortals* vydalo v edici *Žádná velká věda* nakladatelství Jan Melvil Publishing v Brně roku 2022. Žádná část této knihy nesmí být nijak použita či reprodukována bez písemného svolení, s výjimkou případů krátkých citací jako součástí kritických článků a recenzí.

Překlad Libuše Mohelská
Odpovědná redaktorka Zuzana Kačerová
Jazykoví redaktoři Lenka Čížková a Aleš Antošík
Šéfredaktor Marek Vlha
Redakční spolupráce Tomáš Baránek, Jitka Stršíšková,
Michal Kašpárek
Grafická úprava a sazba David Dvořák
Fotografie na obálce Getty Images
Obálka Matthew Flute
Jazyková korektura Vilém Kmuníček
Tisk a vazba PBtisk, a. s., Příbram

Vydání první
Jan Melvil Publishing, 2022
melvil.cz
Chyby a připomínky: melvil.cz/chyby
Recenze a pochvaly: melvil.cz/kniha-ctyri-tisice-tydnu,
libisemi@melvil.cz
Kniha vychází také elektronicky a jako audiokniha.

ISBN 978-80-7555-160-3

Heather a Rowanovi

To úplně poslední, za co cítíme vděk, přece je,
že vůbec jsme. Víte, nemuseli jste tady být.
Nemuseli jste tady být. Ale jste.

— DOUGLAS HARDING

Nesnesitelným to činí mylná víra,
že to lze vyléčit.

— CHARLOTTE JOKO BECKOVÁ

Obsah

Úvod: Z dlouhodobého hlediska už jsme všichni mrtví 11

I. ČÁST: Volba volit

1. Život s přijetím limitů	25
2. Past efektivity	42
3. Tváří v tvář konečnosti	59
4. Jak se stát lepším prokrastinátorem	71
5. Problém s melounem	87
6. Intimní narušitel	97

II. ČÁST: Mimo kontrolu

7. Čas nikdy skutečně nemáme	107
8. Teď jste tady	117
9. Znovuobjevení odpočinku	131
10. Spirála netrpělivosti	150
11. Zůstat v autobuse	159
12. Osamělost digitálního nomáda	170
13. Terapie kosmickou bezvýznamností	185
14. Lidská nemoc	195

Doslov: Víc než naděje	207
Příloha: Deset tipů, jak se smířit se svou konečností	212
Poděkování	222
Poznámky	225
Rejstřík	245

Úvod: Z dlouhodobého hlediska už jsme všichni mrtví

Přůměrný lidský život je absurdně, hrozně, urážlivě krátký. Zkuste se na to podívat z následující perspektivy: první moderní lidé se na afrických pláních objevili nejméně před dvěma sty tisíci lety a život podle odhadů vědců v nějaké formě přetrvává alespoň další 1,5 miliardy let, dokud stupňující se sluneční žár nepošle na smrt poslední organismus. Ale vy? Budete-li žít do osmdesáti let, prožijete zhruba 4 000 týdnů.

Jistě, můžete mít štěstí a dožít se devadesátky – pak budete mít k dispozici téměř 4 700 týdnů. Nebo se vám může poštěstit opravdu hodně, jako Francouzce Jeanne Calmentové, která zemřela v roce 1997, údajně ve 122 letech, a podle statistik se tak stala nejdéle žijícím člověkem na světě. Tvrdila, že se setkala s Vincentem van Goghem (vzpomínala hlavně na to, jak byl cítit alkoholem), a dožila se i narození prvního úspěšně klonovaného savce, ovce Dolly, v roce 1996. Biologové předpovídají, že se brzy můžeme dožívat podobně vysokého věku jako Calmentová. Nicméně i ona měla k dispozici jen okolo 6 400 týdnů.

Ve světle takto překvapivého srovnání je jasné, proč filozofové od dob starověkého Řecka vnímají krátkost života jako problém určující lidskou existenci: dostali jsme duševní schopnosti ke snování takřka nekonečně ambiciózních plánů, ale prakticky žádný čas k jejich uvedení do praxe. „Doba, která nám byla dána, uběhne tak rychle a v takovém chvatu, že život opouští lidi – s výjimkou nepatrného počtu jedinců – uprostřed samotných příprav na život,“ lamentoval římský filozof Seneca v dopise, který dnes známe pod názvem *O krátkosti života*. Když jsem se oněch čtyř tisíc týdnů dobral poprvé, udělalo se mi nevolno. Jakmile jsem se ale otrěpal, začal jsem s tímto dotazem obtěžovat své přátele: pokuste se odhadnout – z hlavy, bez nějakého počítání –, kolik týdnů života má před sebou průměrný člověk. Jedna známá uvedla šestimístné číslo. Cítil jsem povinnost ji poučit, že i poměrně skromný šestimístný počet týdnů, 310 tisíc, přibližně odpovídá délce trvání celé lidské civilizace počínaje Sumerskou říší v Mezopotámii. V prakticky jakémkoli časově významném měřítku budeme „mrtví každou minutou“, jak napsal současný filozof Thomas Nagel.

Z toho vyplývá, že organizování času – v širokém pojetí – by mělo být pro každého z nás prioritou. Koneckonců, o nic jiného než o organizování času v životě nejde. Moderní disciplína známá jako time management – a její stylovější sestřenice produktivita – však člověka sklíčí svou úzkoprsostí: soustředí se na to, jak vyřídit co nejvíc pracovních úkolů, jak si perfektně zorganizovat ráno nebo navařit večere na celý týden v jedné intenzivní nedělní směně. To všechno má bezpochyby nějaké opodstatnění, rozhodně to však není všechno. Svět je úžasné místo; a přesto jen málokterého gurma produktivity někdy napadne, že hlavním smyslem našeho horečnatého *dělání a zvládání* by mohlo

být zakoušet více této úžasnosti. Zároveň se zdá, že se svět řítí plnou parou do pekel – politický a občanský život se svými nároky zešílel, společnost paralyzuje pandemie a planeta se stále více otepluje –, a přesto nenajdete systém time managementu, který počítá s produktivní občanskou spoluprací, angažovaností v aktuálním dění nebo v otázkách životního prostředí. Člověk by přinejmenším předpokládal, že existuje alespoň pár knížek o produktivitě, které berou neúprosná fakta o krátkosti života vážně a nepředstírají, že se tohle téma dá ignorovat. To by se ale člověk pletl.

Tato kniha se proto snaží s nápravou rovnováhy pomoci – pokouší se zjistit, jestli nelze objevit (nebo znovuobjevit) způsoby uvažování o čase, které vezmou v potaz naši reálnou situaci: onu nehoráznou krátkost a pableskující možnosti našich čtyř tisíc týdnů.

Život u běžícího pásu

V jistém smyslu dnes samozřejmě nikdo nepotřebuje slyšet, že nemáme dost času. Šílíme z přeplněných e-mailových schránek a stále delších seznamů úkolů a pronásleduje nás pocit viny, protože bychom toho měli zvládat víc, protože bychom měli dělat něco jiného – případně kvůli obojímu. (Kde vezmete jistotu, že lidé nestíhají? Je to jako v tom vtipu, jak zjistit, jestli je někdo vegan: nebojte se, sám vám to řekne.) Průzkumy spolehlivě ukazují, že se cítíme pod větším časovým tlakem než kdy dřív. Navíc studie týmu nizozemských akademiků z roku 2013 naznačila úsměvnou možnost, že podobné průzkumy můžou rozsah epidemie zaneprázdněnosti podceňovat, protože spousta lidí se cítí

příliš vytížena na to, aby se jich účastnila. S růstem zakázkové ekonomiky v poslední době dostala zaneprázdňenost nálepku „vedlejšák“. Neúnavná práce už není zátěž, kterou je třeba vydržet, nýbrž vzrušující životní styl, jímž stojí za to se pochlubit na sociálních sítích. Ve skutečnosti je to ale starý známý problém dotažený do extrému: snaha narvat stále větší množství aktivit do denního objemu času, který zatvrzele ne a ne narůst.

Zaneprázdňenost je přitom jen začátek. I spousta dalších stížností, když se nad nimi zamyslíte, se v podstatě vztahuje k našemu omezenému času. Vezměte si každodenní bitvu s mrháním časem na síti. Nebo znepokojivý pocit, že naše schopnost udržet pozornost se smrškla natolik, že i ti z nás, kdo bývali v dětství knihomolové, teď mají potíže zdolat odstavec, aniž zápasí s nutkáním sáhnout po telefonu. Podobné věci nás tolik trápí, protože ukazují na naši neschopnost využívat omezený čas co nejlépe. (Za ráno promarněné na Facebooku byste sami sebe nesnášeli míň, kdybyste rán měli nekonečné množství.) Je také možné, že nemáte problém s přílišnou zaneprázdňeností, ale naopak s nedostatečným vytížením – trápíte se v nudném zaměstnání nebo práci vůbec nemáte. I to je situace, která je s ohledem na krátkost života mnohem víc stresující, protože svůj omezený čas *spotřebáváte* způsobem, který vám nevyhovuje. Dokonce i některé z nejhorších aspektů současnosti – jako jsou naši výrazně názorově vyhranění politici a teroristé radikalizující se přes videa na YouTube – se dají nepřímou vysvětlit tímž základem spočívajícím v krátkosti života. Náš čas a pozornost jsou tak omezené, a tedy cenné, že se z nich provozovatelé sociálních sítí snaží všemi myslitelnými prostředky urvat, co to jde. Právě proto svým uživatelům nabízejí obsah, který je zaručeně rozohní, a ne ověřená a nudná fakta.

Dále tu máme všechna ta věčná lidská dilemata: koho si vzít, jestli mít děti, do jaké práce napřít svoje síly. Pokud by náš život trval několik tisíc let, všechna by pozbyla na palčivosti, protože bychom měli dostatek času strávit desítky let zkoušením každého z možných způsobů existence. A žádný výčet našich starostí souvisejících s časem by nebyl úplný bez zmínky o fenoménu, který zná každý, kdo překročil třicítku: zdá se, že se čas s přibývajícím věkem zrychluje; neustále nabírá na tempu, až – dám-li na zkušenost sedmdesátníků a osmdesátníků – kolem nás měsíce začnou svištět rychlostí minut. Krutější uspořádání si představíme jen stěží: nejenže z našich čtyř tisíc týdnů neustále ubývá, ale navíc platí, že čím méně jich zbývá, tím rychleji je ztrácíme.

Náš vztah k omezenému času, který nám byl vyměřen, byl vždycky problematický, s nedávnými událostmi se však vyhroutil. Během lockdownu při koronavirové pandemii v roce 2020, kdy se náš běžný rytmus pozastavil, popisovala spousta lidí pocit, že se čas úplně rozpadá. Vznikal tak matoucí dojem, že dny letí závratným tempem a současně se nekonečně táhnou. Čas nás rozděloval ještě víc než dřív: ti, kdo měli doma práci nebo malé děti, ho neměli dost; ti na nucené dovolené nebo bez práce příliš mnoho. Lidé zjišťovali, že doma pracují v podivných hodinách, vytržení z cyklu světla a tmy, shrbení nad zářícími obrazovkami notebooků, nebo riskovali život v nemocnicích či skladech e-shopů. Navíc to vypadalo, že budoucnost se odkládá na neurčito. Spousta z nás se zasekla „v novém typu nekonečné přítomnosti“, jak to vyjádřil jeden psychiatr – v úzkostné nejistotě, kdy člověk prochází sociální sítě, absolvuje chaotické hovory přes Zoom a v noci nemůže spát. V takové situaci se zdálo nemožné nějak smysluplně plánovat, nebo jen dohlédnout dál než za horizont příštího týdne.

Vzhledem k tomu všemu je obzvláště frustrující, že tolika z nás organizování omezeného času vůbec nejde – že naše snaha využít ho naplno nejenže selhává, ale zpravidla to celé ještě zhoršuje. Už roky nás zaplavují rady, jak žít plně optimalizovaný život – v knihách s názvy jako *Maximální produktivita*, *Čtyřhodinový pracovní týden* a *Chytřeji, rychleji, lépe*, stejně jako na webech plných lifehacků, které seřiznou každodenní povinnosti o pár vteřin. (Všimněte si, jak nám termín lifehack zvláštním způsobem podsouvá, že nejlepší je život vnímat jako nějaké vadné udělátko, které je potřeba upravit, aby přestalo svou funkci plnit suboptimálně.) Trh nabízí bezpočet aplikací a chytrých zařízení, která mají maximalizovat výtěžnost pracovního dne, cvičení, a dokonce i spánku, nebo nápojů jako Mana, jejichž úkolem je nahrazovat jídlo, abyste neplýtvali časem na večeři. Hlavní prodejní argument tisíců dalších výrobků a služeb, od kuchyňských přístrojů po online bankovníctví, je, že vám pomůžou dosáhnout obecně vyzdvihovaného cíle, a sice vymáčknout ze svého času co nejvíc.

Problém není tak úplně v tom, že by tyto metody a výrobky nefungovaly. Naopak jde o to, že fungují – v tom smyslu, že zvládnete víc práce, doběhnete na víc schůzek, rozvezete děti na víc kroužků, vygenerujete svému zaměstnavateli větší zisk, a ve výsledku vás přitom budou paradoxně ještě více svírat pocity zaneprázdněnosti, úzkosti a jakési prázdnoty. Jak kdysi podotkl americký antropolog Edward T. Hall, v moderním světě nám čas připadá jako nezastavitelný dopravní pás, který nám přiváží nové úkoly tak rychle, jak stíháme odbavovat ty staré. Čím „produktivnější“ budeme, tím rychleji pás pojede. Může se také stát, že se nakonec rozbije: běžně teď – obzvláště u mladých dospělých – narážíme na líčení všepohlcujícího, do morku kostí

pronikajícího pocitu vyhoření, charakterizovaného neschopností zvládat běžné denní úkoly. Je to paralyzující vyčerpání „generace jemně cizelovaných nástrojů, které se už od prenatálního stadia tvarují v nenáročné a nelítostné výrobní stroje“, jak to formuloval společenský kritik Malcolm Harris, příslušník generace mileniálů.

To je ta nesnesitelná vlastnost času, s níž většina rad k jeho řízení zjevně nepočítá. Čas je jako neukázněné batole: čím víc se ho snažíte kontrolovat a formovat, aby se přizpůsobil vašim plánům, tím víc se vaší kontrole vymyká. Jen pomyslete na všechny technologie, které nám mají pomoci získat nad časem převahu: podle jakékoli přičetné logiky by ve světě myček nádobí, mikrovlnek a tryskových motorů měla být času – díky všem těm uvolněným hodinám – pořád větší hojnost. Nikdo z nás to však ve skutečnosti nezažívá. Místo toho se život zrychluje a všichni jsou stále netrpělivější. Z nějakého důvodu je podstatně otravnější čekat dvě minuty na cinknutí mikrovlnky než dvě hodiny, až dopeče trouba, nebo deset vteřin na načtení pomalého webu než tři dny na to, až stejné informace přijdou poštou.

Stejně kontraproduktivní vzorec platí pro řadu našich pokusů zvýšit svoji efektivitu v práci. Když jsem se před pár lety topil v e-mailech, úspěšně jsem zavedl systém, kterému se říká Inbox Zero. Záhy jsem však zjistil, že jakmile nabudete v odpovídání na e-maily fantastické efektivitu, stane se jen to, že začnete dostávat mnohem víc e-mailů. Cítil jsem se (kvůli vši té poště) ještě zaneprázdněnější, a tak jsem si koupil knihu *Mít vše hotovo* od gurua time managementu Davida Allena. Nalákaly mě přísliby, že „i když jsme zahlceni množstvím úkolů, můžeme stále fungovat efektivně a zachovat si jasnou hlavu“ a můžeme nastolit „stav, kterému mistři bojových umění říkají ‚mysl jako voda‘“.

Nedoceníl jsem ale, co Allen naznačuje mezi řádky: totiž že úkolů ke zvládnutí bude vždycky příliš mnoho. Místo toho jsem napřel síly a pokoušel se zvládnout toho nemožně moc. V závodě se svým seznamem úkolů jsem se opravdu zlepšil, jen abych zjistil, že se záhadně začala objevovat další a další práce. (Ve skutečnosti v tom žádná záhada není: je to jednoduchá psychologie v kombinaci s kapitalismem. Vrátím se k tomu později.)

Takto budoucnost opravdu vypadat neměla. V roce 1930 vyslovil ekonom John Maynard Keynes ve své přednášce nazvané „Ekonomické vyhlídky našich vnoučat“ slavnou prognózu: než uplyne sto let, nebude vzhledem k růstu bohatství a technologickému pokroku nikdo muset pracovat víc než patnáct hodin týdně. Náročné pak bude naplnit všechen ten nově nalezený volný čas a nezbláznit se z toho. „Poprvé od svého stvoření,“ řekl Keynes svým posluchačům, „bude člověk čelit svému skutečnému, trvalému problému – jak využít svoje osvobození od naléhavých ekonomických starostí.“ Keynes se však mýlil. Ukazuje se, že když lidé začnou mít dostatek peněz k naplnění svých potřeb, zkrátka si najdou pár nových věcí, které potřebují, a nový životní styl, o který budou usilovat. Nikdy se „sousedům“ úplně nevyrovnejí, protože kdykoli to začne hrozit, nominují si nové a lepší sousedy, kterým se budou snažit vyrovnat. Ve výsledku pracují stále pilněji a brzy se z jejich vytíženosti stane znak prestiže, což je zjevně naprosto absurdní: takřka po celé dějiny lidstva bylo smyslem bohatství *nemuset* tolik pracovat. Zaneprázdněnost těch lépe situovaných je navíc nakažlivá. Mimořádně efektivní způsob, jak vydělat více peněz, je totiž pro ty na vrcholu žebříčku ořezávat náklady a snažit se ve svých firmách a oborech zlepšit efektivitu. To zvyšuje míru nejistoty pro jejich podřízené, kteří jsou pak nuceni pracovat více, aby nějak vyšli.

O tom, jak mít hotové nesprávné úkoly

Nyní se však dostáváme k jádru věci, k hlubšímu a hůř definovatelnému pocitu, že přes všechnu aktivitu se i ti relativně privilegovaní mezi námi jen zřídka dostanou k tomu, aby se vrhli na ty správné věci. Cítíme, že bychom mohli svůj čas věnovat něčemu důležitějšímu, něčemu, co by nás naplňovalo, i když nedokážeme říct, co přesně to má být – a přesto systematicky vkládáme čas do něčeho jiného. Tato touha po vyšším smyslu může mít mnoho podob: projevuje se třeba v nutkání zasvětit svůj čas něčemu většímu, v intuitivním pocitu, že tento konkrétní okamžik dějin, se všemi svými krizemi a utrpením, může od člověka žádat víc než obvyklé shánění a spotřebovávání. Ta touha je však přítomná i v pocitu frustrace z každodenního chození do zaměstnání, abychom si koupili zlomky času na práci, kterou milujeme, a také v prosté touze trávit více ze svého krátkého času na zemi se svými dětmi, v přírodě, nebo přinejmenším ne v dopravních zácpách. Environmentalista a autor duchovní literatury Charles Eisenstein vzpomíná, jak tento pocit, že něco zásadního je „špatně“, poprvé zažil jako dítě vyrůstající uprostřed materiálního komfortu v Americe 70. let:

Věděl jsem, že život má být radostnější, reálnější, smysluplnější a svět má být krásnější. Neměli bychom nesnášet pondělky a žít víkendy a prázdninami. Neměli bychom zvedat ruku a žádat o povolení, abychom se mohli jít vyčurat. Neměli bychom být den za dnem drženi uvnitř, když je venku krásně.

Naše pokusy o větší produktivitu onen pocit, že je něco špatně, jen zhoršují – jako by ty skutečně důležité věci jenom od-souvaly dál za horizont. Trávíme dny snahou „dotáhnout úkoly do konce“, „mít čistý stůl“, a tak mentálně žijeme v budoucnosti a čekáme, až se konečně dostaneme k těm opravdu podstatným věcem – a v mezičase se strachujeme, že neobstojíme, že nám možná chybí drajv nebo vytrvalost, abychom udrželi krok s rychlostí, kterou se teď život řítí kupředu. „Duch naší doby je duch neradostné naléhavosti,“ píše esejistka Marilynne Robinsonová. Všimá si, že mnozí z nás tráví život tím, že „připravují sebe a svoje děti, aby se stali prostředky k plnění nejasných cílů, které nakonec ani nejsou naše“. Snaha mít všechny své povinnosti a úkoly plně pod kontrolou možná slouží zájmům někoho jiného. Pracujeme-li déle – a případně vyšší příjmy použijeme na nákup dalšího spotřebního zboží –, měníme se na stále kvalitnější ozubená kolečka v ekonomickém soustrojí. Klid myslí nám to ale nepřináší a nevede to ani k tomu, abychom větší část svého omezeného času trávili s lidmi a věcmi, na kterých nám záleží nejvíc.

Čtyři tisíce týdnů je další ze spousty knih o tom, jak svůj čas využít co nejlépe. Je ale napsána s přesvědčením, že time management v podobě, v jaké ho známe, zoufale selhává a my musíme přestat předstírat, že tomu tak není. Tento zvláštní dějinný okamžik, kdy se zdá, že se čas vymkl z kloubů, nám ve skutečnosti může poskytnout ideální příležitost k přehodnocení našeho postoje. Se stejnými výzvami už se potýkali starší myslitelé, a když jejich moudrost aplikujeme na dnešní poměry, určité pravdy vyvstanou ještě jasněji. Produktivita je past. Zvyšování efektivity v důsledku způsobí, že se víc honíme, snaha mít čistý stůl vede jen k tomu, že se znovu zaplní ještě rychleji. Nikdo v historii

lidstva ještě nedosáhl „rovnováhy pracovního a osobního života“, ať už to znamená cokoli. A rozhodně se k tomuto cíli nedostanete dodržováním „šesti věcí, které úspěšní lidé stihnou ještě před sedmou hodinou ranní“. Nikdy nepřijde den, kdy konečně budete mít všechno pod kontrolou – kdy postavíte hráz záplavě e-mailů, kdy se seznamy úkolů přestanou prodlužovat, kdy budete plnit všechny svoje závazky v práci i doma, kdy se na vás nikdo nebude zlobit, že jste nestihli termín nebo něco nechali ležet ladem, a kdy se stanete plně optimalizovaným člověkem, který se konečně, konečně může vrhnout na věci, o něž má v životě jít. Začněme přiznáním porážky: nic z toho se nikdy nestane.

A víte co? To je naprosto vynikající zpráva.

I. ČÁST

Volba volit

1. Život s přijetím limitů

Skutečný problém není náš omezený čas. Skutečný problém – jak bych vás alespoň rád přesvědčil – spočívá v tom, že jsme nevědomky zdědili tíživou sadu *představ*, jak svůj omezený čas využít, a cítíme tlak se jimi řídit. Všechny ty představy přitom zaručují, že se situace ještě zhorší. Chceme-li zjistit, kde se vzaly, jak jim uniknout a jak s časem vycházet lépe, potřebujeme přetočit hodiny zpět do doby, kdy hodiny ještě nebyly.

Na druhou stranu, určitě byste měli být vděční, že jste se narodili třeba jako rolníci ve středověké Anglii. Jednak by bylo mnohem méně pravděpodobné, že se dožijete dospělosti. A i kdyby se vám to povedlo, obzory vašeho života by předurčoval nevolnický stav. Svě dny byste trávili ohýbáním hřbetu při obdělávání půdy, na níž by vám místní pán povolil žít výměnou za to, že mu budete odevzdávat ohromující podíl své úrody nebo utrženého příjmu. Pravidelné příspěvky by vyžadovala také církev, přičemž strach z věčného zatracení by vám nedovolil neuposlechnout. Večer byste se vrátili do chalupy o jedné místnosti nejen ke své rodině (jejíž členové by se podobně jako vy jen zřídkakdy koupali

nebo si čistili zuby), ale také k prasatům a slepicím, které byste si na noc brali dovnitř (po lesích se potulovali medvědi a vlci a rádi si posloužili zvířaty ponechanými po západu slunce venku). Dalšího trvalého společníka by představovaly nemoci: jejich repertoár sahal od spalniček a chřipky po dýmějový mor a oheň svatého Antonína – otravu způsobenou plísní na obilovinách, při které třeštícímu nemocnému připadalo, že mu hoří kůže nebo ho koušou neviditelné zuby.

Hodiny před rozvrhy hodin

Určitou skupinu problémů byste však téměř jistě nezažívali: problémy s časem. Ani v těch nejmournějších dnech by vás nejspíš nenapadlo, že „toho máte moc“, že si musíte pospíšet, že život běží moc rychle nebo že se vám snad nedaří dosáhnout rovnováhy mezi prací a osobním životem. Podle téže logiky byste v klidnějších dnech nikdy nepociťovali nudu. A ačkoli byla smrt neustále přítomná a krátila životy v rozpuku mnohem častěji než dnes, neměli byste pocit, že času je omezené množství. Nebyli byste nuceni hledat způsob, jak ho „ušetřit“, ani byste si nevyčítali, že časem plýtváte: kdybyste odpoledne přerušili mlácení obilí a zhlédli kohoutí zápas na návsi, netrpěli byste pocitem, že se v „pracovní době“ vyhýbáte práci. Nic z toho však nebylo dáno jednoduše tím, že by tehdejší tempo věcí plynulo pomaleji nebo že by středověcí rolníci byli klidnější či smířenější s osudem. Nejpravděpodobnějším důvodem bylo, že obecně vůbec neprožívali čas jako abstraktní entitu, jako věc.

Zní to zmateně? Důvodem je, že moderní způsob uvažování o čase je v nás zakořeněný tak hluboko, až zapomínáme, že jde

jenom o způsob uvažování. Jsme jako příslovečné ryby, které nemají poněti, co je voda, protože jsou jí kompletně obklopené. Když však v mysli trochu poodstoupíme, začne naše perspektiva působit poněkud zvláště. Představujeme si, že čas je něco, co je od nás a okolního světa oddělené, že je to, slovy amerického kulturního kritika Lewise Mumforda, „nezávislý svět matematicky měřitelných sekvencí“. Chcete-li lépe pochopit, co se tím myslí, položte si nějakou otázku související s časem – třeba jak plánujete strávit zítřejší odpoledne nebo co se vám podařilo v loňském roce. A i když si toho zprvu nebudete plně vědomi, nejspíš zjistíte, že jste si v duchu představili kalendář, metr či pásmo, čísla na ciferníku hodin nebo nějaký vágnější druh abstraktní časové osy. Pak jste zřejmě postoupili k měření a posuzování svého skutečného života vůči tomuto imaginárnímu měřítku a seřadili jste svoje aktivity na pomyslnou časovou osu. Totéž vyjádřil i Edward Hall v představě času jako dopravního pásu, který kolem nás neustále projíždí. Každá hodina, týden nebo rok jsou jako schránka jedoucí na pásu, a máme-li mít pocit, že svůj čas využíváme dobře, musíme ji v okamžiku, kdy nás míjí, naplnit. Když je aktivit příliš na to, aby se pohodlně vešly do schránek, cítíme se nepříjemně zaneprázdnění, a když je jich málo, nudíme se. Zvládáme-li s projíždějícími schránkami držet tempo, gratulujeme si, že máme věci pod kontrolou, a zdá se nám, že tím ospravedlňujeme svou existenci. Pokud necháme příliš velký počet schránek projet prázdných, připadá nám, že jsme je promarnili. Využijeme-li schránky s nálepkou „pracovní doba“ ke chvílím volna, může to podráždit našeho zaměstnavatele. (Tyto schránky si zaplatil, patří mu!)

Středověký rolník jednoduše neměl důvod k takto bizarní představě dojít. Pracující vstávali se sluncem a usínali se soumrakem, délka jejich dne se lišila podle ročního období. Nepotřebovali

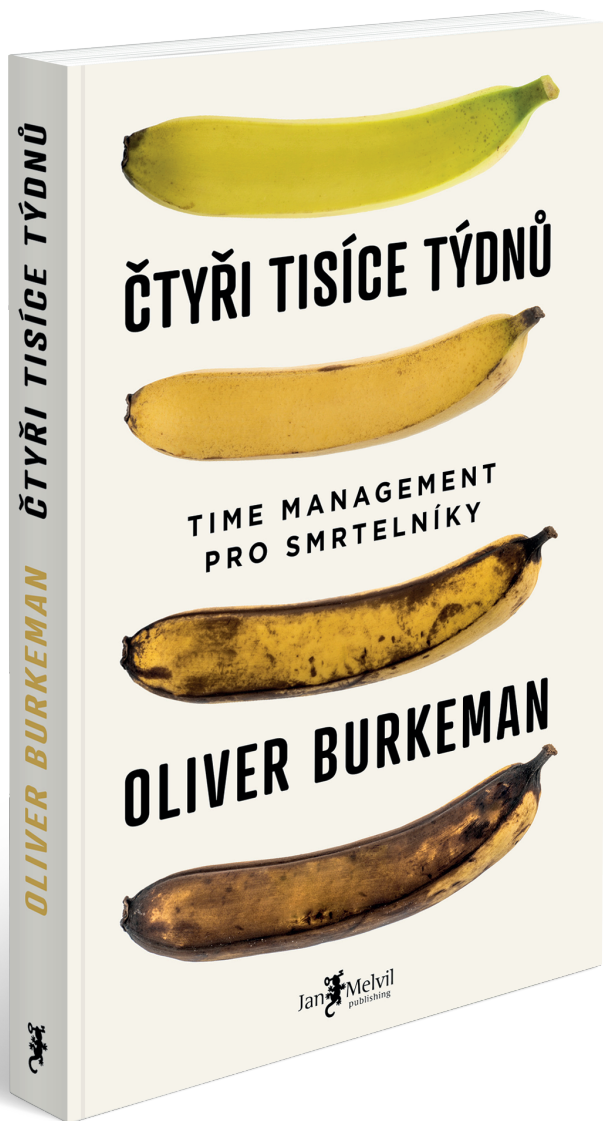
přemýšlet o čase jako o abstraktní entitě oddělené od života: když bylo potřeba podojit krávy, dojili, když byl čas sklizně, sklízeli obilí. Každý, kdo by se pokusil vnutit takovým úkolům rozvrh zvenčí – třeba tak, že by měsíční dojení vyřídil za jediný den, aby bylo hotovo, nebo se pokusil posunout žně na dřívější termín —, by byl právem pokládán za šílenec. Neexistoval ani žádný úzkostný tlak na to „mít vše hotovo“, protože práce v zemědělství je nekonečná: vždycky přijde další dojení a další sklizeň, zas a znovu, takže nemá smysl hnát se za nějakým hypotetickým okamžikem završení. Historici nazývají tento styl života „orientací na úkol“, protože životní rytmus přirozeně vyplývá ze samotných úkolů, a ne ze seřazování na nějakou abstraktní časovou osu, což je přístup, který se nám dnes stal druhou přirozeností. (Je lákavé si představit, že život ve středověku měl pomalé tempo. Přesnější je však říct, že představa „pomalu plynoucího života“ by většině lidí nedávala smysl. Pomalu v porovnání s čím?) Když jste v oněch dnech před vynálezem hodin potřebovali vysvětlit, jak dlouho něco trvá, mohli jste si pomoci pouze srovnáním s nějakou jinou konkrétní činností. Středověcí lidé tak mohli říct, že nějaký úkol trvá, „co by odříkal miserere“ (přibližný čas, za který člověk odrecitoval biblický žalm 50, přezdívaný miserere) nebo „co by se vyčural“ (což nevyžaduje další vysvětlování).

Dokážeme si představit, že takový životní styl dává člověku pocit šíře a plynulosti zalitý něčím, co bychom bez přehánění mohli nazvat jakýmsi kouzlem. Přes mnohé citelné strasti své existence mohl náš rolník vnímat v okolním světě mihotavý, úžasný rozměr. Neznepokojovala ho představa, že čas „odtikává“, a tak si mohl více uvědomovat živost věcí – pocit bezčasí, který františkánský kněz a spisovatel Richard Rohr nazývá „žitím v hlubokém čase“. Za soumraku středověký venkovan možná vnímal, jak si v lese

spolu s medvědy a vlky šeptají duchové; při orání pole se možná cítil být nepatrnou součástíkou v rozmáchlém oblouku dějin, v němž pro něj byli jeho vzdálení předkové živí skoro stejně jako vlastní děti. To všechno můžeme tvrdit s určitou jistotou, protože na ostrůvky hlubokého času tu a tam stále narážíme. V takových okamžicích, slovy publicisty Garyho Eberleho, vklouzáváme „do říše, kde je všeho dostatek, kde se nesnažíme zaplnit prázdnotu v sobě ani ve světě“. Hranice, která nás odděluje od zbytku reality, se rozmlží a čas se zastaví. „Hodiny se samozřejmě nezastaví,“ píše Eberle, „ale neslyšíme jejich tikot.“

Někteří lidé to zažívají při modlitbě či meditaci nebo v nádherné krajině. Jsem si docela jistý, že můj malý synek strávil v takovém stavu celé své kojenecké období a teprve jako batole ho začíná opouštět. (Dokud jim nevnutíme rozvrhy, jsou děti bytosti dokonale „orientované na úkol“. To by spolu se spánkovou depri-
vací mohlo vysvětlovat, proč je těch prvních pár měsíců s novorozencem jako z jiného světa: přetáhnou vás z času s hodinami do hlubokého času, ať se vám to líbí, nebo ne.) Když švýcarský psycholog Carl Jung v roce 1925 navštívil Keňu a chystal se za rozbřesku na výlet, také ho to náhle vtáhlo do bezčasí:

Na jednom nízkém kopci v této rozlehlé savaně nás čekal velkolepý rozhled. Až po nejbzdálenější obzor jsme viděli obrovská stáda zvířat: gazely, antilopy, pakoně, zebry, prasata bradavičnatá (pekari) a tak dál. Stáda se pomalu valila jako proud řeky, popásala se a kývala hlavami – člověk sotva zaslechl melancholický zvuk dravého ptáka. Bylo to ticho věčného začátku, svět, jaký byl už dávno, ve stavu nebytí... Vzdálil jsem se od svých spolucestujících, až jsem je ztratil z dohledu a měl jsem pocit, že jsem tu sám.

Kupte si papírovou nebo elektronickou verzi knihy
za skvělou cenu na
www.melvil.cz